

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO KONTROLIERIUS

PAŽYMA DĖL X SKUNDO PRIEŠ VALSTYBINĖS TEISMO PSICHIATRIJOS TARNYBOS PRIE SVEIKATOS APSAUGOS MINISTERIJOS UTENOS SKYRIŲ

2021-02-18 Nr. 4D-2020/1-1524
Vilnius

SKUNDO ESMĖ

1. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierius 2020-11-26 gavo X (toliau vadinama – Pareiškėja), veikiančios pagal 2020-11-20 įgaliojimą (notarinio registro Nr. 7269) asmens Y (toliau vadinama – Asmuo) interesams atstovauti, skundą dėl Valstybinės teismo psichiatrijos tarnybos prie Sveikatos apsaugos ministerijos Utenos skyriaus (toliau vadinama – Skyrius) darbuotojų galimai netinkamų veiksmų (neveikimo), susijusių su stacionarinės psichiatrinės ekspertizės Asmeniui atlikimu.

2. Skunde, kurį Asmens vardu pateikė ir pasirašė Pareiškėja, be kitų aplinkybių, nurodoma:

2.1. „[...] Aš [...] rašiau savo nesutikimą [Skyriui] [...]. Savo nesutikime nurodžiau, kad nesutinku atlikti medicininius bandymus, testus, tyrimus ar bet kokią intervenciją į mano kūno neliečiamumą Valstybinėje teismo psichiatrijos tarnyboje prie SAM [...]“ (šios ir kitų citatų kalba netaisyta).

2.2. „[...] Tačiau mane [...] vis tiek 2020-11-23 patalpino į [Skyrių], [...] [...]“

2.3. „Man esant [Skyriuje], nors [...] aš atsisakiau su bet kokia intervencija į mano kūną, bandoma atlikti kraujo tyrimai.“

2.4. „Atvykus, nedavė jokio dokumento, aš nežinau ir neaišku neaišku, koks mano statusas, aplamai LR kontekstu kaip ir kur aš esu [...], leido tik paskambinti ir pasakyti, kur aš esu.“

2.5. „[...] atėmė striukę, davė striukę smirdančią XXL dydžio [...]. Maistas tragiškas, šaltas plastikiniuose induose ir su plastikiniu šaukštu, palatose šalta. Į parduotuvę neišleidžia, paprašius popieriaus lapo – atsakė, kad galėsi nusipirkt penktadienį [...] [...]“

3. Pareiškėja prašo Seimo kontrolieriaus: „[...] įvertinti skunde nurodytas aplinkybes žmogaus teisių aspektu ir skatinant pagarbą žmogaus teisėms ir laisvėms, [...]“

Tyrimui reikšmingos faktinės aplinkybės

4. Seimo kontrolierius, siekdamas išsiaiškinti skunde nurodytas aplinkybes, kreipėsi į Skyrių ir Alytaus apskrities vyriausiąjį policijos komisariatą, prašydamas pateikti paaiškinimus dėl skunde nurodytų aplinkybių bei atsakyti į Seimo kontrolieriaus klausimus.

5. Iš Skyriaus pateiktų paaiškinimų ir dokumentų nustatyta:

5.1. „[...] 2020-05-26 Alytaus apylinkės teismo Lazdijų rūmuose [...] [ikiteisminio tyrimo byloje Nr. 01-1-19901-19] priimta teismo nutartis patalpinti [Asmenį] į [Skyriaus 2-ąjį poskyrį]

stacionarinės teismo psichiatrijos ekspertizės atlikimui. Su šia nutartimi [Asmuo] 2020-05-26 supažindintas pasirašytinai [...].“

5.2. „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau – BPK) 141 straipsnis numato, kad jeigu tiriant ar nagrinėjant baudžiamąją bylą prireikia įtariamajam daryti teismo medicinos ar teismo psichiatrijos ekspertizę, įtariamasis ikiteisminio tyrimo teisėjo ar teismo nutartimi gali būti atiduotas į ekspertizės įstaigą ir laikomas ten iki ekspertizės akto pateikimo prokurorui arba teismui. Įtariamasis atiduodamas į ekspertizės įstaigą, taip pat laikymo joje terminai nustatomi ar pratęsimi laikantis tos pačios tvarkos kaip ir skiriant, pratęsiant ar apskundžiant suėmimą. [...]. LR BPK 346 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad įsiteisėjusi teismo nutartis yra privaloma visoms valstybės ir savivaldybių institucijoms ir pareigūnams, įmonėms, įstaigoms ir organizacijoms bei asmenims ir turi būti be prieštaravimų ir netrukdomai vykdomi visoje Lietuvos Respublikos teritorijoje. Už vengimą ar trukdymą įvykdyti teismo nuosprendį ar nutartį Lietuvos Respublikos įstatymai numato atitinkamą atsakomybę. [...]. Remdamiesi išdėstytu, informuojame, kad asmens sutikimo atlikti teismo psichiatrijos ekspertizę šiuo atveju nereikia.“

5.3. „[Asmuo] [...] ekspertizės atlikimui į [Skyrių] pristatytas Alytaus apsk. VPK Lazdijų r. PK pareigūnų 2020-11-23 [...] 14.20 val., priimtas slaugytojos, atsakingos už tiriamųjų asmenų priėmimą, kuri supažindino tiriamąjį su II poskyrio (nesuimtųjų asmenų) vidaus tvarkos taisyklėmis pasirašytinai [...]. Atvykęs į [Skyrių] [Asmuo] buvo supažindintas su atvykimo į ekspertinę įstaigą tikslu pasirašytinai, parašydamas „nesutinku“ ir pridėdamas savo nesutikimą jokiems kūno testams ar tyrimams atlikti [...]. Visa informacija [Asmeniui] buvo pateikta priėmimo metu bendraujant su teismo psichiatru ekspertu. [...]. [Asmuo] [...] buvo supažindintas su [...] ekspertizės atlikimo tvarka [...]. Priėmimo metu pradėdama pildyti ekspertinio tyrimo stacionare istorija. Priėmimo slaugytoja užpildė priėmimo dokumentus [...]. 15.50 val. [Asmuo] buvo apžiūrėtas teismo psichiatrės ekspertės. Apžiūros metu buvo užpildyti reikiami dokumentai [...]. Su ekspertu bendravo sklandžiai, pateikė pagrindinius duomenis apie save. [...].“

5.4. „Kadangi [Asmeniui] nebuvo skirta kardomoji priemonė – suėmimas, jis patalpintas į [Skyriaus] II (nesuimtųjų asmenų) poskyrį.“

5.5. „[Asmuo] Skyriuje „[...]“ buvo tiriamas 2020-11-23–2020-12-03. Po ekspertinio tyrimo [Asmuo] iš Skyriaus išleistas į namus. Teismo psichiatrijos ekspertizės metu naudoti ekspertinio tyrimo metodai: gyvenimo bei socialinių duomenų anamnezė, ligos anamnezė, pusiau struktūrizuotas klinikinis pokalbis, psichikos būsenos ir stebėtų psichikos simptomų įvertinimas, derinio su psichologiniais duomenimis analizė, medicininių dokumentų duomenų analizė, visų surinktų duomenų interpretacija sąsajoje su atlikta veika bei psichikos būsenos dinamika.“

5.6. „[Asmuo] [...] priėmimo metu atsisakė atlikti kraujo, šlapimo tyrimus [...], kurie ir nebuvo jam atlikti.“

5.7. „[...] [Asmens] buvimo Skyriuje metu skyriaus sąlygos [...]:

1) atvykus į Skyrių [Asmuo] buvo patalpintas į atskirą palatą, kur buvo švariai paklota lova ir šalia palikta švari striukė (po kiekvieno tiriamojo išvykimo striukės atiduodamos skalbti į skalbyklą). Visos striukės yra vienodo dydžio. [Asmuo] viso buvimo skyriuje metu skundų dėl aprangos neišsakė;

2) maistas tiriamiesiems Skyriuje patiekiamas vienkartinuose induose, po ko jie yra išmetami. Valgiaraštis sudarytas remiantis maitinimo normomis. Maistas visada buvo patiekiamas šiltas, 66,6–67°C temperatūros. [Asmuo] viso buvimo Skyriuje metu skundų [dėl] maisto neišsakė [...];

3) pareiškus norą, [Asmeniui] buvo pakeista palata – jis perkeltas iš 8-os palatos į 9-tą. Išmatavus temperatūrą palatos patalpose 2020-12-01–12-02 buvo nustatyta 22°C ~ 15 val. ir 21 °C ~ 8 val. Tiriamasis išreiškė nuostabą dėl matuojamos palatos temperatūros, skundų dėl to neturėjo.“

5.8. „Tiriamieji iš Skyriaus į miestą, tame tarpe ir į parduotuvę, neišleidžiami. Juos reikiamomis prekėmis aprūpina socialinė darbuotoja. [Asmuo] buvo apiperkamas kiekvieno pageidavimo metu [...]. Tiramiesiems [Skyriuje] yra užtikrinamos galimybės kreiptis raštu į

vadovybę ir kitas institucijas bei įstaigas. Tiriamajam neturint lėšų, suteikiame galimybę korespondenciją išsiųsti įstaigos lėšomis.“ (pridėta pinigų paėmimo akto kopija).

5.9. „Tiriamieji turi teisę bendrauti telefonu su savo artimaisiais darbo dienomis. Išskirtiniais atvejais leidžiama pasinaudoti skyriaus telefonu. 2020-11-28 (šeštadienį) [Asmeniui] leista paskambinti namiškiams, pasveikinti sūnų gimtadienio proga, po ko tiriamasis nuoširdžiai padėkojo. Taip pat tiriamieji turi galimybę siųsti ir gauti laiškus, siuntinius ir kitą korespondenciją.“

5.10. „Viso buvimo [Skyriuje] metu [Asmuo] nusiskundimų, pretenzijų, nepasitenkinimo dėl jo netinkamo priėmimo į Skyrių, aprangos, maisto, kitų netinkamų sąlygų nepareiškė. Priešingai – buvo patenkintas skaniu maistu, personalo bendravimu, esamomis sąlygomis. Atkreiptinas dėmesys, jog skundas [Seimo kontrolieriui] parašytas 2020-11-24, t. y., praėjus tik dienai po atvykimo į [Skyrių]. Skundą pasirašė [Pareiškėja] – nukentėjusioji šioje byloje, kurioje ir buvo atliekama stacionarinė teismo psichiatrijos ekspertizė. 2020-12-03 atliekant stacionarinę teismo psichiatrijos ekspertizę, [Asmuo] išreiškė nuostabą dėl [Seimo kontrolieriaus] gauto skundo, teigė, jog jis jo nerašė, nieko apie tai nežino.“

5.11. Alytaus apylinkės teismo 2020-05-26 nutartyje ikiteisminio tyrimo byloje Nr. 01-1-19901-19 (kopija), be kita ko, nurodyta:

„Alytaus apylinkės teismo Lazdijų rūmų teisėja [...] nustatė: 2019 m. gegužės 14 d. Alytaus apskrities vyriausiojo policijos komisariato Lazdijų rajono policijos komisariate pradėtas ikiteisminis tyrimas dėl nusikalstamos veikos, numatytos Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) 140 straipsnio 2 dalyje dėl fizinio skausmo sukėlimo, nežymaus sveikatos sutrikdymo šeimos nariui. Ikiteisminio tyrimo metu 2019 m. gegužės 14 d. [Asmeniui] įteiktas įtarimas pagal BK 140 straipsnio 2 dalį dėl to, kad jis 2019 m. gegužės 13 d. apie 18.30 val. [...] smurtavo artimoje aplinkoje prieš šeimos narį – sugyventinę [Pareiškėja – Seimo kontrolieriaus pastaba].

Prokurorė prašo atiduoti [Asmenį] į ekspertizės įstaigą – [Skyriaus] 2-ąjį poskyrį, atidavimo terminą nustatyti nuo atidavimo į ekspertinį poskyrį iki ekspertizės akto pateikimo prokuratūrai, bet ne ilgiau kaip 3 (trims) mėnesiams. [...]“

„Iš ikiteisminio tyrimo medžiagos, medicininių dokumentų [...] matyti, kad medicininėje dokumentacijoje turint duomenų apie konstatuotą <...> juridškai reikšmingu laikotarpiu, siekiant įvertinti psichikos būseną, ar tiriamasis galėjo suprasti savo veiksmų esmę ir juos valdyti, [Asmeniui] būtina atlikti ambulatorinę teismo psichiatrijos ekspertizę. [...].

Teisėja, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 123 straipsnio 1, 2 dalimis, 141 straipsnio 1, 3 dalimis, 208, 209 straipsniais, [...] **nutarė:**

Prašymą tenkinti. Atiduoti [Asmenį] [...] į ekspertizės įstaigą – [Skyriaus] 2-ąjį poskyrį, stacionarios teismo psichiatrijos ekspertizės atlikimui. [...]“

[2020-05-26 08:26 val. [Asmens parašas].

5.12. Asmens 2020-11-20 „Nesutikime jokiems kūno testams ar tyrimams atlikti“, adresuotame, be kita ko, Skyriui (Skyriuje gauta 2020-11-24) (kopija), nurodyta:

„2020-11-19 iš Alytaus apskrities vyriausiojo policijos komisariato Lazdijų rajono policijos komisariato [...] gavau raštą, kad [...] man [...] planuojama 2020-11-23 atlikti stacionari psichiatrinė ekspertizė.

Aš [...] nesutinku atlikti medicininius bandymus, testus, tyrimus ar bet kokią intervenciją į mano kūno neliečiamumą Valstybinėje teismo psichiatrijos tarnyboje prie SAM. [...]“

5.13. Informavimo lape Nr. 1 (kopija) nurodyta:

„Aš, [Asmuo], 2020 m. 11 mėn. 23 d. susipažinau su VTPT prie SAM Utenos ekspertinio skyriaus II poskyrio neareštuotų asmenų vidaus tvarkos taisyklėmis, dienotvarke, maisto ir kitų daiktų perdavimo tvarka. Esu informuotas, kad skyriaus koridoriuje ir teritorijoje vykdomas vaizdo stebėjimas ir įrašymas. [...] [Asmens parašas].“

5.14. Informavimo lape Nr. 2 (kopija) nurodyta:

„[...] esu supažindintas su atvykimo į ekspertinę įstaigą tikslu [...] [2020-11-23, Asmens parašas].“

5.15. Sutikimo gydytis lape (kopija) nurodyta:

„[...]]. Mane informavo apie turimus psichikos sutrikimus, gydymo tikslą ir trukmę, apie galimybę taikyti kitus metodus, apie galimą šalutinį poveikį [...].

[Nesutinku], kad man būtų atlikti kraujo, šlapimo, koprologinis tyrimai. Šių tyrimų paskyrimo indikacijos man išaiškintos“ [Asmens parašas, 2020-11-23].

6. Iš Alytaus apskrities vyriausiojo policijos komisariato (Alytaus apsk. VPK) pateiktu paaiškinimų ir dokumentų nustatyta:

6.1. „[...]]. 2020 m. lapkričio 17 d. Alytaus apsk. VPK Lazdijų r. PK buvo gautas [2020-11-17 raštas Nr. 68U-II-336] iš [Skyriaus], kad [Asmuo] 2020 m. lapkričio 23 d. nuo 11 val. iki 12 val. turi atvykti ekspertizės atlikimui. Todėl 2020 m. lapkričio 19 d. [Asmeniui] įteiktas šaukimas bei raštas apie nurodytą laiką atvykti, sąrašas turėtinų daiktų.“

6.2. „[Asmuo] [...] pats savo transportu vykti atsisakė [...]. Bendraujant su [Asmeniu], jis sutiko vykti policijos tarnybiniu automobiliu iki Skyriaus, policijos prievarta naudota nebuvo ir nuvykus į [Skyrių] [Asmuo] pareiškė, kad jis nesutinka, kad jo atžvilgiu būtų atlikta ekspertizė. Tuo policijos misija ir baigėsi, teismo nutartis įvykdyta, įtariamasis pristatytas ekspertizės atlikimui.“

6.3. „[...]]. [...] LR BPK 141 str. numato, kad įtariamasis asmuo gali būti atiduotas ekspertinei įstaigai, o įtariamojo buvimas toje įstaigoje yra prilyginamas suėmimo laikui, ir tai yra viena iš griežčiausių procesinės prievartos priemonių, ir šis laikas bus įskaičiuojamas į baudmės atlikimo laiką.“

6.4. „Taigi policijos įstaiga vykdydama jai pavestas užduotis [...] šioje konkrečioje situacijoje, šiame konkrečiame ikiteisminiame tyrime, vadovaudamiesi Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso nuostatomis, atliekame tam tikrus veiksmus pagal įstatymą, kurie yra teisėti ir būtini priimant galutinį sprendimą šiame ikiteisminiame tyrime. Nėra priežasčių, dėl kurių galima nesilaikyti Lietuvos Respublikos įstatymų, teismo nutarčių, o savo nuomonės turėjimas yra gerbtinas dalykas.“

6.5. Skyriaus 2020-11-17 rašte Nr. 68U-II-336, adresuotame Alytaus apskrities vyriausiojo policijos komisariato Lazdijų rajono policijos komisariatui (kopija), nurodyta:

„Pranešame, kad [Asmuo] [...] stacionarinės teismo psichiatrijos ekspertizės atlikimui turi atvykti 2020-11-23, nuo 11 val. iki 12 val. Su savimi turėti asmenybę patvirtinantį dokumentą [...], pinigų kelionei, asmens higienos reikmenis, apsauginę veido kaukę. [...]“

6.6. Alytaus apskrities vyriausiojo policijos komisariato Lazdijų rajono policijos komisariato 2020-11-19 rašte Nr. IBPS-S-618590-20, adresuotame Asmeniui (kopija), nurodyta:

„Informuojame, kad 2020-11-17 Alytaus apskr. VPK Lazdijų r. PK gautas raštas Nr. 68U-II-336 iš [Skyriaus], kuriame nurodyta, kad Jums stacionari psichiatrinė ekspertizė planuojama atlikti 2020-11-23, atlikimui turite atvykti nuo 11 val. Iki 12 val. Su savimi turėti asmens tapatybę patvirtinantį dokumentą, asmens higienos reikmenis ir apsauginę veido kaukę.“

Skundo tyrimui reikšmingi teisės aktai

7. Lietuvos Respublikos įstatymai ir kiti teisės aktai

7.1. Įstatymai:

7.1.1. Baudžiamojo proceso kodekse nustatyta:

141 straipsnis – „1. Jeigu tiriant ar nagrinėjant baudžiamąją bylą prireikia įtariamajam daryti teismo medicinos ar teismo psichiatrijos ekspertizę, įtariamasis ikiteisminio tyrimo teisėjas ar teismo nutartimi gali būti atiduotas į ekspertizės įstaigą ir laikomas ten iki ekspertizės akto pateikimo prokurorui arba teismui. Buvimo ekspertizės įstaigoje laikas įskaitomas į suėmimo laiką. [...]“

346 straipsnis – „1. Įsiteisėję teismo nuosprendis ir nutartis yra privalomi visoms valstybės ir savivaldybių institucijoms ir pareigūnams, įmonėms, įstaigoms ir organizacijoms bei asmenims ir turi būti be prieštaravimų ir netrukdomai vykdomi visoje Lietuvos Respublikos teritorijoje. [...]“

7.1.2. *Seimo kontrolierių įstatyme* nustatyta:

12 straipsnio 2 dalis – „Seimo kontrolieriai netiria [...] Konstitucinio Teismo bei kitų teismų teisėjų veiklos, [...]“

19² *straipsnis* – „1. Seimo kontrolierių įstaiga yra nacionalinė žmogaus teisių institucija. 2. Skatindami pagarbą žmogaus teisėms ir laisvėms bei bendradarbiaudami su valstybės ir savivaldybių institucijomis, įstaigomis, pilietine visuomene, socialiniais partneriais, tarptautinėmis organizacijomis žmogaus teisių ir laisvių klausimais, Seimo kontrolieriai atlieka šias funkcijas: 1) atlieka žmogaus teisių stebėseną Lietuvoje ir rengia žmogaus teisių padėties ataskaitas; [...] 4) teikia siūlymus valstybės ir savivaldybių institucijoms ir įstaigoms žmogaus teisių klausimais; 5) siekia nacionalinių teisės aktų suderinimo su Lietuvos Respublikos tarptautiniais įsipareigojimais žmogaus teisių srityje; 6) inicijuoja tyrimus dėl esminių žmogaus teisių problemų.“

7.1.3. *Teismo ekspertizės įstatyme* nustatyta:

23 *straipsnio 1 dalis* – „Teismo ekspertizės įstaigos: 1) atlieka teismo ekspertizes pagal teismo ar teisėjo nutartis, kitus ekspertinius tyrimus – pagal prokurorų, ikiteisminio tyrimo įstaigų pareigūnų ar pagal kitų įstatymų įgaliotų pareigūnų užduotis; [...]“

7.1.4. *Teismų įstatyme* nustatyta:

1 *straipsnio 1 dalis* – „Teisingumą Lietuvos Respublikoje vykdo tik teismai.“

2 *straipsnis* – „Teismai, vykdydami teisingumą, yra nepriklausomi nuo kitų valstybės valdžios institucijų, pareigūnų, politinių partijų, politinių ir visuomeninių organizacijų ir kitų asmenų.“

7.2. Kiti teisės aktai:

7.2.1. Sveikatos apsaugos ministro 2013-06-12 įsakymu Nr. V-616 patvirtintame *Teismo psichiatrijos ekspertizės organizavimo ir atlikimo tvarkos apraše* reglamentuojama:

25 *punktas* – „Pagrindas ekspertizei atlikti yra ikiteisminio tyrimo teisėjo ar teismo nutartis.“

30 *punktas* – „Tiriamąjį asmens dalyvavimą ekspertizėje turi užtikrinti ekspertizę skyręs teismas ar teisėjas, ar jo pavedimu kita institucija. [...]“

32 *punktas* – „Kiekvienam atvykusiam į ekspertizę asmeniui turi būti jam suprantama forma paaiškintas jo atvykimo tikslas, apie tai pažymint medicinos dokumentuose. Minėtuose dokumentuose taip pat pažymima, jei dėl asmens psichikos būklės jam atvykimo tikslo paaiškinti neįmanoma.“

7.2.2. Sveikatos apsaugos ministro 2003-08-18 įsakymu Nr. V-499 (sveikatos apsaugos ministro 2016-02-17 įsakymo Nr. V-285 redakcija) patvirtintuose *Teismo psichiatrijos, teismo psichologijos ekspertizių darymo Valstybinėje teismo psichiatrijos tarnyboje prie Sveikatos apsaugos ministerijos nuostatuose* reglamentuojama:

10 *punktas* – „Pagrindas priimti asmenį į ekspertinį skyrių yra ikiteisminio tyrimo teisėjo arba teismo nutartis.“

16 *punktas* – „Atsakingas už tiriamųjų asmenų priėmimą ekspertas į ekspertinį skyrių priimamam asmeniui pildo formą Nr. 003-02/a „Ekspertinio tyrimo stacionare istorija“, patvirtintą Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2014 m. sausio 27 d. įsakymu Nr. V-121 „Dėl teismo psichiatrijos įstaigų ir privačių teismo ekspertų veiklą vykdančių asmenų pildomų privalomų sveikatos statistikos apskaitos ir kitų tipinių formų patvirtinimo“, (toliau – Ekspertinio tyrimo stacionare istorija) joje nurodydamas trumpus anamnezės duomenis bei somatinę, neurologinę ir psichikos sveikatos būklę.“

17 *punktas* – „Po dokumentų patikrinimo ir eksperto apžiūros, nenustačius kitų kliūčių, tiriamasis, priklausomai, ar jis yra suimtas, ar ne, paskiriamas į atitinkamą poskyrį.“

Skundo tyrimui reikšminga teismų praktika

8. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo praktika:

8.1. 1999-12-21 nutarime, be kita ko, yra konstatuota:

„[...] pagal Konstituciją teismai – savarankiška ir nepriklausoma valdžia. Ši konstitucinė nuostata reiškia, kad teisėjas neprivalo jokiai valstybės institucijai ar pareigūnams pasiaiškinti dėl savo nagrinėjamų bylų, [...]. Teisėjo sprendimus proceso įstatymuose nustatyta tvarka gali peržiūrėti ir pakeisti ar panaikinti tik aukštesnės pakopos teismai. [...]“

8.2. 2000-05-08 nutarime, be kita ko, yra konstatuota:

„[...] visuotinai pripažinta, kad žmogaus teisės ir laisvės gali būti ribojamos esant būtinybei ir tik įstatymu nustačius tvarką bei ribas. Tokia pat prasmė išreikšta ir Konstitucijos 28 straipsnyje, kuriame nustatyta, kad, „įgyvendindamas savo teises ir naudodamasis savo laisvėmis, žmogus privalo laikytis Lietuvos Respublikos Konstitucijos ir įstatymų, nevaržyti kitų žmonių teisių ir laisvių. [...]“

8.3. 2001-07-12 nutarime, be kita ko, konstatuota:

„[...] Konstitucijoje įtvirtintas teisinės valstybės principas yra universalus, juo grindžiama visa teisės sistema ir pati Lietuvos Respublikos Konstitucija. Teisinės valstybės principo turinys atsiskleidžia įvairiose Konstitucijos nuostatose ir yra aiškintinas neatsiejamai nuo Konstitucijos preambulėje skelbiamo atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės siekio. Konstitucijoje įtvirtintas teisinės valstybės principas, be kitų reikalavimų, suponuoja ir tai, kad turi būti užtikrintos žmogaus teisės ir laisvės, kad visos valstybės valdžią įgyvendinančios bei kitos valstybės institucijos turi veikti remdamosi teise ir pakludamos teisei, [...]. [...]“

Tyrimo išvados

9. Pareiškėja skundėsi Seimo kontrolieriui dėl Skyriaus darbuotojų galimai netinkamų veiksmų (neveikimo), susijusių su stacionarinės psichiatrinės ekspertizės Asmeniui atlikimu.

Dėl Pareiškėjos skunde nurodytų aplinkybių Seimo kontrolierius kreipėsi į Skyrių ir Alytaus apskrities vyriausiąją policijos komisariatą (Komisariatas).

10. Pareiškėja skunde Seimo kontrolieriui nurodė, kad „[...] [Asmuo rašė] savo nesutikimą [Skyriui]“, „savo nesutikime [Asmuo nurodė], kad [nesutinka] atlikti medicininius bandymus, testus, tyrimus ar bet kokią intervenciją į [Asmens] kūno neliečiamumą Valstybinėje teismo psichiatrijos tarnyboje prie SAM“, „tačiau [Asmenį] [...] vis tiek 2020-11-23 patalpino į [Skyrių]“ (pažymos 2.1 ir 2.2 punktai).

Vadovaujantis Baudžiamojo proceso kodekso 141 straipsnio 1 dalyje įtvirtintomis nuostatomis, jeigu tiriant ar nagrinėjant baudžiamąją bylą prireikia įtariamajam daryti teismo medicinos ar teismo psichiatrijos ekspertizę, įtariamasis ikiteisminio tyrimo teisėjo ar teismo nutartimi gali būti atiduotas į ekspertizės įstaigą ir laikomas ten iki ekspertizės akto pateikimo prokurorui arba teismui. Buvimo ekspertizės įstaigoje laikas įskaitomas į suėmimo laiką. Ši nuostata reiškia, kad teismo nutartimi užtikrinamas įtariamąjo ar kaltinamojo buvimas sveikatos priežiūros įstaigoje tiek atliekant ambulatorinę, tiek ir stacionarinę teismo psichiatrijos ar teismo medicinos ekspertizę. To paties teisės akto 346 straipsnio 1 dalyje reglamentuojama, kad įsiteisėję teismo nuosprendis ir nutartis yra privalomi visoms valstybės ir savivaldybių institucijoms ir pareigūnams, įmonėms, įstaigoms ir organizacijoms bei asmenims ir turi būti be prieštaravimų ir netrukdomai vykdomi visoje Lietuvos Respublikos teritorijoje.

Teismo ekspertizės įstatymo 23 straipsnio 1 dalies 1 punkte reglamentuojama, kad teismo ekspertizės įstaigos atlieka teismo ekspertizę pagal teismo ar teisėjo nutartis. Savo turiniu panašios nuostatos įtvirtintos ir Teismo psichiatrijos ekspertizės organizavimo ir atlikimo tvarkos aprašo 25 punkte ir Teismo psichiatrijos, teismo psichologijos ekspertizių darymo Valstybinėje teismo psichiatrijos tarnyboje prie Sveikatos apsaugos ministerijos nuostatų 10 punkte (pažymos 7.2.1, 7.2.2 punktas). Šiame kontekste taip pat atkreiptinas dėmesys į Konstitucinio Teismo doktriną, kurioje buvo pažymėta, kad „[...] visuotinai pripažinta, kad žmogaus teisės ir laisvės gali būti ribojamos esant būtinybei ir tik įstatymu nustačius tvarką bei ribas“ (pažymos 8.2 punktas) ir jog „Konstitucijoje įtvirtintas teisinės valstybės principas, be kitų reikalavimų, suponuoja ir tai, kad turi būti užtikrintos

žmogaus teisės ir laisvės, kad visos valstybės valdžią įgyvendinančios bei kitos valstybės institucijos turi veikti remdamosi teise ir paklusdamos teisei“ (pažymos 8.3 punktas).

Taigi, teismo ekspertai privalo vykdyti teismo nutartį, atlikti jiems pavestą ekspertizę ir pateikti teismui ekspertinę išvadą. Pagal šiuo metu galiojantį teisinį reglamentavimą, asmens sutikimo atlikti stacionarinę teismo psichiatrijos ekspertizę nereikia, dėl jos paskyrimo tikslingumo sprendžia teismas, priimdamas nutartį.

11. Iš tyrimo metu Seimo kontrolieriui pateiktos informacijos (dokumentų) nustatyta:

11.1. Alytaus apylinkės teismo Lazdijų rūmai 2020-05-26 priėmė nutartį ikiteisminio tyrimo byloje Nr. 01-1-19901-19, kuria nutarta patalpinti Asmenį į Skyriaus 2-ąjį poskyrį atlikti jo stacionarinę teismo psichiatrijos ekspertizę. Su šia nutartimi Asmuo 2020-05-26 supažindintas pasirašytinai (pažymos 5.1 ir 5.11 punktai).

Seimo kontrolierius atkreipia dėmesį, kad, vadovaujantis Teismų įstatymo 1 straipsnio 1 dalies nuostatomis, teisingumą Lietuvos Respublikoje vykdo tik teismai. Teismai, vykdydami teisingumą, yra nepriklausomi nuo kitų valstybės valdžios institucijų, pareigūnų, politinių partijų, politinių ir visuomeninių organizacijų ir kitų asmenų (Teismų įstatymo 2 straipsnis). Pagal Seimo kontrolierių įstatymo 12 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas teisės normas, Seimo kontrolieriai netiria teismų teisėjų veiklos. Konstitucinis Teismas savo doktrinoje taip pat yra akcentavęs, kad „[...] pagal Konstituciją teismai – savarankiška ir nepriklausoma valdžia. Ši konstitucinė nuostata reiškia, kad teisėjas neprivalo jokiai valstybės institucijai ar pareigūnams pasiaiškinti dėl savo nagrinėjamų bylų, [...]. Teisėjo sprendimus proceso įstatymuose nustatyta tvarka gali peržiūrėti ir pakeisti ar panaikinti tik aukštesnės pakopos teismas“ (pažymos 8.1 punktas).

11.2. Vadovaujantis Teismo psichiatrijos ekspertizės organizavimo ir atlikimo tvarkos aprašo 30 punkto nuostatomis, tiriamojo asmens dalyvavimą ekspertizėje turi užtikrinti ekspertizę skyręs teismas ar teisėjas, ar jo pavedimu kita institucija. Remiantis tyrimo metu Seimo kontrolieriui pateikta informacija (dokumentais), Alytaus apsk. VPK Lazdijų r. PK 2020-11-17 gavo Skyriaus 2020-11-17 raštą Nr. 68U-II-336, kuriuo informuojama, kad Asmuo 2020-11-23 nuo 11 val. iki 12 val. turi atvykti ekspertizės atlikimui į Skyrių. Atsižvelgiant į tai, Alytaus apsk. VPK Lazdijų r. PK (kaip už Asmens dalyvavimo ekspertizėje užtikrinimą atsakinga institucija) 2020-11-19 raštu Nr. IBPS-S-618590-20 kreipėsi į Asmenį, informuodamas apie teismo paskirtos ekspertizės atlikimo pradžios laiką, vietą, reikalingus daiktus, kartu prie rašto pridėjo šaukimą Asmeniui nurodytu laiku atvykti į Komisariatą (pažymos 6.1, 6.5 ir 6.6 punktai). Tyrimo metu Seimo kontrolieriui pateikdamas paaiškinimus Alytaus apsk. VPK pažymėjo, kad Asmuo pats savo transportu vykti į Skyrių atsisakė, tačiau sutiko iki ekspertizės atlikimo vietos vykti policijos tarnybiniu automobiliu, policijos prievarta naudota nebuvo. Vykdydami Alytaus apylinkės teismo Lazdijų rūmų 2020-05-26 nutartį ikiteisminio tyrimo byloje Nr. 01-1-19901-19, atsakingi policijos pareigūnai 2020-11-23 pristatė Asmenį į Skyrių ekspertizės atlikimui (pažymos 6.2 punktas).

12. Iš tyrimo metu Seimo kontrolieriui pateiktos informacijos (dokumentų) taip pat nustatyta:

12.1. Pareiškėja skundėsi Seimo kontrolieriui, kad Asmeniui „atvykus, nedavė jokie dokumento, [...] [Asmeniui] neaišku, koks [jo] statusas, aplamai LR kontekstu kaip ir kur [jis yra] [...], leido tik paskambinti ir pasakyti, kur [Asmuo yra]“ (pažymos 2.4 punktas).

Vadovaujantis Teismo psichiatrijos ekspertizės organizavimo ir atlikimo tvarkos aprašo 32 punkto nuostatomis, kiekvienam atvykusiam į ekspertizę asmeniui turi būti jam suprantama forma paaiškintas jo atvykimo tikslas, apie tai pažymint medicinos dokumentuose.

Seimo kontrolieriui pateiktame rašte Skyrius paaiškino, kad, Asmeniui 2020-11-23 atvykus į Skyrių, jis buvo priimtas slaugytojos, atsakingos už tiriamųjų asmenų priėmimą, kuri supažindino Asmenį pasirašytinai su II poskyrio (nesuimtųjų asmenų) vidaus tvarkos taisyklėmis, atvykimo į ekspertizę įstaigą tikslu, ekspertizės atlikimo tvarka ir pan., pateikė tai patvirtinančius dokumentus (pažymos 5.3, 5.13, 5.14 ir 5.15 punktai). Skyriaus administracijos teigimu, visa aktuali informacija

Asmeniui buvo pateikta priėmimo metu bendraujant su teismo psichiatru ekspertu, apžiūros metu buvo užpildyti reikalingi dokumentai (pažymos 5.3 punktas). Priėmimo metu pradėta pildyti Asmens ekspertinio tyrimo stacionare istorija, kaip tai reglamentuojama Teismo psichiatrijos, teismo psichologijos ekspertizių darymo Valstybinėje teismo psichiatrijos tarnyboje prie Sveikatos apsaugos ministerijos nuostatų 16 punkte (pažymos 7.2.2 punktas).

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, Pareiškėjos skunde pirmiau nurodytos aplinkybės (pažymos 2.4 punktas) tyrimo metu nepasitvirtino.

12.2. Vadovaujantis Teismo psichiatrijos, teismo psichologijos ekspertizių darymo Valstybinėje teismo psichiatrijos tarnyboje prie Sveikatos apsaugos ministerijos nuostatų 17 punktu, po dokumentų patikrinimo ir eksperto apžiūros, nenustačius kitų kliūčių, tiriamasis, priklausomai, ar jis yra suimtas ar ne, paskiriamas į atitinkamą poskyrį.

Remiantis tyrimo metu Skyriaus pateikta informacija, teismo nutartimi Asmeniui nebuvo skirta kardomoji priemonė – suėmimas, todėl jis buvo patalpintas į Skyriaus II (nesuimtųjų asmenų) poskyrį (pažymos 5.4 punktas).

12.3. Pareiškėja skunde Seimo kontrolieriui taip pat nurodė, kad „[Asmeniui] esant [Skyriuje], nors [...] [Asmuo atsisakė] su bet kokia intervencija į [jo] kūną, bandoma atlikti kraujo tyrimai“ (pažymos 2.3 punktas).

Remiantis Seimo kontrolieriui pateikta informacija (dokumentais), Asmuo 2020-11-24 pateikė Skyriui savo nesutikimą atlikti bet kokius kūno testus arba tyrimus (pažymos 5.12 punktas). Atsižvelgiant į minėtą Asmens 2020-11-24 nesutikimą (Asmuo priėmimo metu atsisakė atlikti kraujo, šlapimo tyrimus), Asmens kraujo, šlapimo tyrimai nebuvo atlikti (pažymos 5.6 punktas). Tyrimo metu pateiktuose raštuose Skyrius paaiškino, kad Asmuo buvo tiriamas nuo 2020-11-23 iki 2020-12-03, naudojant gyvenimo bei socialinių duomenų anamnezę, ligos anamnezę, pusiau struktūrizuoto klinikinio pokalbio ir kt. ekspertinio tyrimo metodus (pažymos 5.5 punktas).

Taigi, ekspertizės metu jokie intervenciniai kūno tyrimai Asmeniui nebuvo atlikti, Pareiškėjos skunde nurodytos aplinkybės (pažymos 2.3 punktas) tyrimo metu nepasitvirtino.

12.4. Pareiškėja skunde Seimo kontrolieriui taip pat skundėsi dėl galimai netinkamos aprangos, maitinimo Skyriuje, taip pat dėl patalpų, kuriose laikomas Asmuo, ir jo galimybių pirkti reikiamas prekes (pažymos 2.5 punktas).

Remiantis tyrimo metu Seimo kontrolieriaus pateiktais Skyriaus paaiškinimais, 2020-11-23, Asmeniui atvykus į Skyrių, jis buvo patalpintas į atskirą palatą, kurioje buvo „švariai paklota lova ir šalia palikta švari striukė [...]“. Skyriaus teigimu, visos striukės yra vienodo dydžio.

Kas sietina su maitinimu Asmens ekspertizės metu, Seimo kontrolieriui pateiktame rašte Skyrius pažymėjo, kad maistas tiriamiesiems (įtraukiant ir Asmenį) Skyriuje patiekiamas vienkartinuose induose, po ko jie yra išmetami, maistas visada buvo patiekiamas šiltas (66,6–67°C temperatūros).

Atsižvelgus į Asmens norą, jis buvo perkeltas iš 8-os palatos į 9-tą. Išmatavus temperatūrą palatos patalpose (2020-12-01–2020-12-02), buvo nustatyta 22°C (~ 15 val.) ir 21 °C (~ 8 val) (pažymos 5.7 punktas).

Skyrius taip pat paaiškino, kad tiriamuosius reikiamomis prekėmis aprūpina už tai atsakinga socialinė darbuotoja ir kad „[Asmuo] buvo apiperkamas kiekvieno pageidavimo metu“ (pažymos 5.8 punktas). Tyrimo metu Skyrius pateikė Seimo kontrolieriui tai patvirtinačius dokumentus.

Skyriaus atsakingų asmenų teigimu, Asmuo viso buvimo skyriuje metu skundų (pretenzijų) dėl netinkamo priėmimo į Skyrių, dėl aprangos, dėl maisto, dėl palatos ir pan. Skyriaus personalui neišsakė, išreiškė nuostabą dėl Seimo kontrolieriaus gauto skundo, teigė, jog jis jo nerašė, nieko apie tai nežino (pažymos 5.7 ir 5.10 punktai).

Taigi, Pareiškėjos skunde pirmiau nurodytos aplinkybės (pažymos 2.5 punktas) tyrimo metu nepatvirtintos.

Atsižvelgiant tai, kas išdėstyta, konstatuoti, kad Skyriaus darbuotojų veiksmai, susiję su Asmens psichiatrinės ekspertizės atlikimu, nagrinėjamu atveju buvo netinkami, Seimo kontrolieriaus įsitikinimu, nėra pagrindo.

13. Apibendrinant, Pareiškėjos skundas dėl Skyriaus darbuotojų veiksmų (neveikimo), susijusių su stacionarinės psichiatrinės ekspertizės Asmeniui atlikimu, atmestinas.

SEIMO KONTROLIERIAUS SPRENDIMAS

14. Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 2 punktu, Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierius nusprendžia:

X, veikiančios pagal 2020-11-20 įgaliojimą (notarinio registro Nr. 7269) asmens Y interesams atstovauti, skundą dėl Valstybinės teismo psichiatrijos tarnybos prie Sveikatos apsaugos ministerijos Utenos skyriaus darbuotojų veiksmų (neveikimo), susijusių su stacionarinės psichiatrinės ekspertizės Y atlikimu, atmesti.

Seimo kontrolierius

Augustinas Normantas